

Búcsú Gémes Balázstól

Ismét gyászkeretes borítékot hozott a posta. Hosszan tartó betegség után, életének 63. évében elhunyt dr. Gémes Balázs néprajzkutató, a szekszárdi Romológiai Kutató Intézet (RKI) alapító igazgatója, a Pécsi Tudományegyetem Romológiai Tanszékének tudományos főmunkatársa. Folyóiratunknak megjelenése óta az egyik leghűségesebb olvasója és előfizetője volt. Szinte nem jelent meg a lapban cigány tárgyú írás úgy, hogy elolvasása után fel ne hívott volna. Korholt vagy dicsért, mindig az ügyszeretet munkálkodott benne. Rendszeresen megküldte az intézetében létrehozott könyv- és folyóirattár hiányjegyzékét, de az is előfordult, hogy váratlanul arról érdeklődött, hogy mit tudok: mikor jelenik meg X-nek vagy Y-nak újabb könyve. Szólnék-e az illetőnek, hogy küldjön tiszteletpéldányt? – kérdezte. Az RKI forrásai ugyanis nagyon szűkösek – fűzte hozzá magyarázatul.

Élete legvégső kihívása a Cigány Múzeum létrehozása volt. Amikor erről jelent meg tanulmány a **Barátság**-ban, igen hosszasan beszélgettünk. Teljesen megnyílt: összes, ez ügyben keletkezett fájdalmát, sérelmét megosztotta velem. A múzeum nem pusztán egy kiállító terem, hanem kutatóközpont is – mondta. E feladatra szánták kutatóintézetüket. Keserűen, szinte csak magának sorolta, hogy mi mindent tesznek ők, s mennyit tehetnének, ha nem a támogatásokért való örökös küzdelemben emésztenék fel hétköznapjaik java részét. Két-három dologra azonban ropant büszke volt. Az egyre nagyobb részvétellel zajló cigány néprajzi gyűjtőpályázatuk, s az általuk alapított elismerések (a Hermann Antal- és az Erdős Kamill-díj), mellett legalább ennyire boldoggá tette, hogy sikerült

megfelelő utánpótlást, roma származású szakembereket is nevelnie. (Nem volt alkalom, hogy példaként meg ne említette volna *Kalányosné* László Juliannát, akit különösen nagyra tartott.) Most – fájdalmasan korai halála után – rövidesen kiderül, hogy neveltjei valóban képesek lesznek-e tovább vinni – s egyáltalán: életben tartani – az Intézetet azon az úton, amelyen Gémes Balázs elindította.

Az is nagy kérdés, hogy programja, amelyhez a Magyar Tudományos Akadémián tartott országos kisebbségkutató konferenciákon, s más roma néprajzos találkozókon többször is híveket igyekezett toborozni, nem merül-e feledésbe most, hogy a Cigány Múzeum ügyének élő lelkiismerete többé nem állhat a mikrofon mögé, s nem írhatja cikkeit a Honismeretbe, s a többi szakfolyóiratba. Vajon lesz-e, aki folytatja két könyvsorozatát (a Romológiai Intézet Közleményeit, s a *Studia Minoritatumot*), melyek szerkesztése ugyancsak szenvedélyévé vált. Nem kis bravúr kellett hozzá, hogy kötetről-kötetre, mindig időben ki tudja fizetni a szerzőket és nyomdászamlákat is! Utolsó beszélgetésünkkor jelezte, hogy rövidesen két újabb, cigányokról szóló művel gyarapodik a kiadott tanulmányok sora, s hogy szokás szerint most is megküldi majd őket.

Szavatartó ember volt. Nem is értettem, miért nem jön az ígért küldemény. Aztán mégiscsak jött egy levél. Ezúttal nem tőle, hanem róla...

Azt, hogy milyen jelentőséggel bírt a hazai roma tudomány és kultúra számára, alighanem csak most fogjuk igazán megtudni: hiánya fogja megfogalmazni.

Hegedűs Sándor

